

Domineren Brussel en Den Haag ook de Dorpsstraat?

Nationale en lokale determinanten van het succes van nationale partijen bij de Nederlandse en Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen

Sofie Hennau, Ramon van der Does en Johan Ackaert

ABSTRACT: Do Brussels and The Hague dominate local politics? National and local determinants of the success of national lists in Flemish and Dutch municipal elections

This article investigates to what extent national and/or local factors influence the performance of national parties in the most recent Flemish and Dutch municipal elections of, respectively, 2012 and 2014.

Our analyses underscore the impact of local factors on the municipal election results, both in Flanders and in the Netherlands. The number of parties and previous election results have a negative effect on the vote share of national political parties. Contrary to the expectations, participation in local government does not have any influence on the national lists' elections results.

Although local factors have to be taken into account to get a better estimation of the performance of national lists in municipal elections, national factors have significant effects as well. Parties doing well at the national elections, are less successful at the local level.

KEYWORDS: second-order elections; municipal elections; local politics

1. Inleiding

De gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012 betekenden voor de Vlaams-nationalistische partij N-VA de doorbraak op het Vlaamse gemeentelijke niveau. Ondanks de tamelijk beperkte lokale inbedding van N-VA,¹ slaagde de partij erin om – na de christendemocraten – de op een na grootste partij in de Vlaamse gemeenten te worden. Bovendien had de N-VA-campagne een sterke nationale focus,

met voorzitter Bart De Wever als boegbeeld in alle steden en gemeenten (Steyvers & De Ceuninck, 2013; Van De Looverbosch, 2015). Het verkiezingsresultaat van de partij was dan ook enigszins verrassend in het licht van studies naar lokale verkiezingen, die persoonlijke contacten en vertrouwen als belangrijke determinanten voor stemgedrag op gemeentelijk niveau naar voren schuiven (Dewachter, 1982; Van Roosbroek, 2006; Mariën, Hooghe & Dassonneville, 2013).

Ook in Nederland zijn er indicaties dat de gemeentelijke politiek in de schaduw van Den Haag staat. Nooit was de opkomst bij de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen lager dan in 2014. Bovendien zegt een grote meerderheid van de Nederlandse kiezers zich bij de gemeenteraadsverkiezingen (deels) te laten leiden door landelijke politieke overwegingen (Boogers & Salome, 2014).

Uitgaande van deze vaststellingen analyseert dit artikel het succes van nationale partijen bij gemeenteraadsverkiezingen. De centrale onderzoeksvraag luidt:

In welke mate worden de verkiezingsresultaten van nationale lijsten op het gemeentelijk niveau verklaard door nationale, dan wel lokale factoren?

De opzet van de bijdrage is comparatief: zowel voor de Nederlandse als voor de Vlaamse context formuleren we een antwoord op de vraag tot op welke hoogte gemeenteraadsverkiezingen daadwerkelijk om de gemeente draaien, dan wel gerelateerd zijn aan of beïnvloed worden door het nationale niveau. We gebruiken het verschil tussen het verkiezingsresultaat bij de twee meest recente gemeenteraadsverkiezingen als afhankelijke variabele.² Voor Vlaanderen gaat het om de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en 2012. De meest recente Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen vonden plaats in 2010 en 2014.

De volgende paragraaf staat stil bij eerdere studies in verband met de resultaten van gemeenteraadsverkiezingen. Deze conceptuele reflecties worden gebruikt om de variabelen te selecteren die richting geven aan de empirische sectie van deze bijdrage. Concreet formuleren we hypothesen met betrekking tot context-specifieke factoren die een invloed hebben op de verkiezingsresultaten van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen. Vervolgens presenteren we het onderzoeksdesign en belichten we – afzonderlijk voor Nederland en Vlaanderen – de resultaten van de beschrijvende en verklarende analyses. De conclusie vat de belangrijkste bevindingen samen en reflecteert meer diepgaand over de vergelijking tussen Vlaanderen en Nederland.

2. Theoretisch kader en hypothesen

Deze bijdrage onderzoekt in welke mate de uitslag bij gemeenteraadsverkiezingen onderhevig is aan nationale, dan wel lokale factoren. Een eerste paragraaf staat stil

bij de nationale factoren waarvan we de impact onderzoeken op de verkiezingsresultaten op gemeentelijk niveau. Geïnspireerd door de theorie van *second-order elections* formuleren we hypothesen in verband met de regeringsdeelname en de nationale partijgrootte van nationale lijsten.

Naar analogie van de resultaten van Schakel & Jeffery (2013) voor regionale verkiezingen verwachten we dat tweede-orde-effecten voorwaardelijk opgaan voor gemeenteraadsverkiezingen en afhankelijk zijn van de context waarin ze georganiseerd worden. Bijgevolg analyseren we ook de impact van lokale factoren op de lokale verkiezingsuitslag. In tegenstelling tot Mariën, Hooghe en Dassonneville (2013) gaan we niet uit van de percepties van individuele kiezers, maar focussen we op geaggregeerde data. Concreet onderzoeken we de invloed van eventuele bestuursdeelname, de lokale krachtsverhoudingen en het lokale partijlandschap. De tweede paragraaf belicht de hypothesen voor deze lokale variabelen.

Een derde paragraaf gaat dieper in op de verwachte samenhang tussen de schaal van de gemeente en de nationalisering van de verkiezingen.

2.1. *De nationalisering van gemeenteraadsverkiezingen*

Het stemgedrag bij gemeenteraadsverkiezingen wordt vaak geanalyseerd vanuit het perspectief van *second-order elections*. Dergelijke tweederangsverkiezingen (o.m. Europese verkiezingen en gemeenteraadsverkiezingen) zouden in de schaduw van nationale verkiezingen verlopen: het stemgedrag zou niet zozeer bepaald worden door kenmerken van het betrokken politieke niveau, maar door kenmerken van en attitudes over de nationale politieke arena. De evaluatie van het nationale beleidsniveau zou met andere woorden een belangrijke invloed hebben op de uitslagen van niet-nationale verkiezingen. Omdat in een dergelijke tweedeordearena minder op het spel staat, zouden kiezers bij niet-nationale verkiezingen:

- (1) minder vaak gaan stemmen;
- (2) kleinere en nieuwe partijen bevoordelen;
- (3) minder stemmen uitbrengen op partijen die deel uitmaken van de nationale regering en sterker geneigd zijn om op nationale oppositiepartijen te stemmen.

De geneigdheid van kiezers om op deze manier te stemmen volgt een cyclische logica en is het sterkst in het midden van de nationale electorale cyclus. Meteen na of in de aanloop van nationale verkiezingen is het tweederangskarakter van niet-nationale verkiezingen minder uitgesproken (Reif & Schmitt, 1980).

De theorie rond tweederangsverkiezingen werd aanvankelijk ontwikkeld ter verklaring van het stemgedrag bij de verkiezingen voor het Europees Parlement (o.a. Carruba & Timpone, 2005; Hix & Marsh, 2007; Marsh & Mikhaylov, 2010; Schmitt, 2005). Het conceptuele kader wordt echter ook toegepast op regionale (Schakel &

Jeffery, 2013; Schakel & Dandoy, 2014) en lokale (o.a. Lefevre, 2013; Boogers & Salome, 2014) verkiezingen. In deze bijdrage wordt de theorie gebruikt als algemeen kader aan de hand waarvan de onafhankelijke variabelen die betrekking hebben op het nationale niveau, geselecteerd worden. In de volgende paragrafen formuleren we bijgevolg hypothesen in verband met de invloed van de regeringsdeelname en de partijgrootte van nationale lijsten.³

2.1.1. *Regeringsdeelname*

Op basis van het model van *second order elections* verwachten we dat nationale oppositiepartijen bij gemeenteraadsverkiezingen een bonus ervaren, terwijl nationale meerderheidspartijen op gemeentelijk niveau electoraal gestraft worden voor hun regeringsdeelname. Eerder onderzoek in Vlaanderen en Nederland bevestigt dat nationale regeringspartijen over het algemeen verlies lijden bij gemeenteraadsverkiezingen (voor Nederland, zie: Boogers, 2010, p. 41; Lelieveldt & van der Does, 2014; voor Vlaanderen, zie: Ackaert, 2006, p. 112; Vermeir & Heyndels, 2007, pp. 125-126). Onze hypothese luidt:

H1a Partijen die deel uitmaken van de regering op het moment van de gemeenteraadsverkiezingen, verliezen sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen dan nationale oppositiepartijen.

Het effect van de regeringsdeelname is afhankelijk van de timing van de tweedeordeverkiezingen ten opzichte van de regeringscyclus. Vlak na nationale verkiezingen zou er sprake zijn van een zogenaamde *post election honeymoon* voor regeringspartijen (*cf. supra*). De meest recente gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen – die dateren van oktober 2012 – vonden plaats in de tweede helft van de Vlaamse legislatuur 2009-2014. De Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen vonden plaats in maart 2014, in de eerste helft van de nationale electorale cyclus 2012-2017. Bijgevolg verwachten we:

H1b Partijen die deel uitmaken van de Vlaamse regering op het moment van de gemeenteraadsverkiezingen, verliezen sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen dan de Nederlandse regeringspartijen.

2.1.2. *Partijgrootte*

Behalve de regeringsdeelname beïnvloedt – op basis van de theorievorming van *second order-elections* – de partijgrootte de resultaten van de gemeenteraadsver-

kiezingen. Aangezien er in de percepties van kiezers minder op het spel staat in de tweedeordearena, zijn zij minder dan bij nationale verkiezingen geneigd om een strategische stem uit te brengen, wat in het voordeel speelt van kleine partijen (Norris, 1997). Van der Eijk, Franklin en Marsh (1996) beschouwen de grotere steun voor kleine, radicale partijen als een uiting van protest, bedoeld als signaal voor de nationale regeringspartijen. Toegepast op lokale verkiezingen leiden deze inzichten tot de volgende hypothese:

H2a Naarmate partijen een groter stemmenaandeel behaalden bij de nationale verkiezingen, verliezen ze sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen.

Analoog aan de argumentatie met betrekking tot regeringsdeelname, verwachten we een effect van de timing van de gemeenteraadsverkiezingen ten opzichte van de nationale verkiezingen. Concreet zou de invloed van het nationale politieke spel sterker wegen op de Vlaamse dan op de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen:

H2b Naarmate partijen een groter stemmenaandeel behaalden bij de nationale verkiezingen, verliezen ze sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen in de Vlaamse context dan in de Nederlandse context.

2.2. De eigenheid van gemeenteraadsverkiezingen

De zichtbaarheid en de nabijheid van het gemeentelijke niveau maken het aannemelijk dat lokaal stemgedrag minstens deels wordt beïnvloed door lokale factoren en gebeurtenissen (Heath et al., 1999, p. 392; Jennings & Niemi, 1966, p. 89). Eerder onderzoek toont alvast dat kiezers bij verkiezingen op diverse niveaus uiteenlopende beoordelingen laten spelen bij het bepalen van hun stem (Cutler, 2008). Specifiek bij de Vlaamse (Mariën, Hooghe & Dassonneville, 2013, p. 73 en pp. 77-78) en de Nederlandse (Boogers & Salome, 2014, pp. 20-21) gemeenteraadsverkiezingen spelen lokale overwegingen nu sterker dan vroeger. Bijkomende redenen om aan te nemen dat kiezers andere argumenten in overweging nemen bij gemeenteraadsverkiezingen dan bij andere verkiezingen, zijn: de uiteenlopende winst- en verliesrekening van nationale lijsten tussen gemeenten (voor Nederland, zie: Janssen & Korsten, 2002, p. 15; Lelieveldt & van der Does, 2014, p. 326; voor België: Ackaert et al., 2007) en de afwijkende samenstelling van gemeentelijke en nationale meerderheden (Ackaert, 2006; Wille & Deschouwer, 2007).

Voor de selectie van de onafhankelijke variabelen laten we ons inspireren door de theorievorming rond tweedeordeverkiezingen. Naar analogie van de nationale variabelen onderzoeken we de invloed van lokale partijgrootte en lokale bestuursdeelname. Deze variabelen betreffen een kenmerk van de individuele lijsten.

Een variabele op het niveau van de gemeente is de samenstelling van het lokale partijlandschap. Lokale partijen en afdelingen van nationale partijen verbinden burgers met de lokale overheid: zij rekruteren onder meer kandidaten voor gemeenteraadsverkiezingen en zijn betrokken bij lokale besluitvorming (Clark, 2004).

2.2.1. *De lokale krachtsverhoudingen*

Bestuursdeelname⁴ op het gemeentelijke niveau blijkt een invloed te hebben op de winst- of verliesscores bij gemeenteraadsverkiezingen. De richting van deze samenhang is echter niet steeds duidelijk. Enerzijds kunnen kandidaten met ervaring in een ambt rekenen op meer mediabelangstelling, een grotere naamsbekendheid en meer middelen voor electorale doeleinden. Onderzoek naar het zogenaamde *incumbency advantage* in Vlaanderen vindt een dergelijk voordeel niet meer na de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 (Vermeir & Heyndels, 2007).

Anderzijds zijn er electorale nadelen verbonden aan bestuursdeelname: gemiddeld genomen verliezen meerderheidspartijen bij de volgende verkiezingen. Dat electoraal verlies is groter naarmate partijen langer aan de macht zijn (Nannestad & Paldam, 2002). Zowel voor de Vlaamse als voor de Nederlandse gemeentebesturen wijst onderzoek op een dergelijke *cost of ruling* voor lokale meerderheidspartijen (voor Vlaanderen, zie: Vermeir & Heyndels, 2007; Heyndels, Jottier & Wille, 2008; voor Nederland, zie: Lelieveldt & van der Does, 2014). De verwachting luidt bijgevolg:

H3a Partijen die deel uitmaakten van het lokale bestuur, verliezen sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen dan lokale oppositiepartijen.

Ten tweede brengen we de lokale krachtsverhoudingen in kaart aan de hand van het stemmenaandeel van de partijen, behaald bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen. Geïnspireerd door de bovenstaande bevindingen, luidt de hypothese:

H3b Naarmate partijen bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen een groter aandeel van de stemmen behaalden, verliezen ze sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen.

2.2.2. *Het lokale partijlandschap*

Een tweede startpunt om gemeenteraadsverkiezingen in hun eigen termen te analyseren, betreft het lokale partijlandschap. Een eerste kenmerk is het aantal partij-

en dat in een gemeente deelneemt aan de verkiezingen. Zowel bij Europese als bij regionale verkiezingen blijkt de aanwezigheid van andere of nieuwe partijen een negatieve invloed te hebben op de prestaties van nationale partijen (Hix & Marsh, 2007, p. 501; Schakel & Jeffery, 2013, p. 335). Naar analogie van deze resultaten verwachten we dat het partijaanbod in een gemeente een invloed heeft op de scores van nationale partijen bij lokale verkiezingen. De hypothese luidt:

H4a Naarmate het aantal lijsten in de gemeente toeneemt, verliezen nationale lijsten sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen.

Ten tweede kan zowel de aanwezigheid als het succes van lokale partijen – d.i. partijen die geen formele link hebben met een nationale partij – beschouwd worden als een tegenwicht voor de toenemende nationalisering van het lokale politieke landschap (Reiser & Holtmann, 2008). Zowel in Vlaanderen als in Nederland bestaat een lange traditie van lokale partijen (voor Nederland, zie: Boogers & Voerman, 2010; Janssen & Korsten, 2003; voor Vlaanderen, zie: Heyerick & Steyvers, 2013; Wille & Deschouwer, 2007). Bovendien zijn deze lijsten in Nederland en Vlaanderen aan een electorale revival bezig, zowel wat betreft aanwezigheid als electoraal succes (voor Nederland, zie Janssen & Korsten, 2003; Kiesraad, 2014; Voor Vlaanderen, zie: Ackaert, 2006; Heyerick & Steyvers, 2013; Steyvers & De Ceuninck, 2013).

Specifiek voor het Nederlandse gemeentelijke niveau concluderen Lelieveldt en van der Does (2014) dat de concurrentie van nieuwe nationale lijsten op lokaal niveau een grotere invloed heeft op de electorale sterkte van nationale lijsten in de gemeente dan de concurrentie van nieuwe lokale partijen. Bijgevolg luidt de hypothese:

H4b Een toename van het aantal nationale lijsten in de gemeenten heeft een sterker negatief effect op de score van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen dan een toename van het aantal lokale lijsten.

2.3. De schaal van de gemeente

De samenhang tussen het verloop en het resultaat van gemeenteraadsverkiezingen enerzijds en de schaal van de gemeente anderzijds is veelvuldig aangetoond (o.a. Wauters, Verlet & Ackaert, 2012; Boogers, van Ostaaïjen & Slagter, 2010).

Eerder onderzoek toonde aan dat de grootte van de gemeente een licht negatieve impact heeft op het vertrouwen in het bestuur (Denters, 2002; Hennau & Ackaert, 2013; Schelfaut, Bral & Jacques, 2012). Een aantal grootstedelijke kenmerken zoals een grotere afstand tussen burger en bestuur en sterkere onveiligheidsgevoelens

zouden een negatieve invloed hebben op het politieke vertrouwen van stedelingen (Verlet, Reynaert & Devos, 2005). Daartegenover staat dat in kleinere gemeenten de lokale politiek dichterbij de mensen staat, lokale partijen sterker staan en lokale overwegingen een grotere rol spelen (Boogers, van Ostaaijen & Slagter, 2010, pp. 25-26; Jennings & Niemi, 1966, p. 89; Van Tilburg, 1993, pp. 150-151).

Op basis van deze inzichten – en in overeenstemming met de bevindingen van Boogers, van Ostaaijen & Slagter (2010) – verwachten we dat de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen in kleine gemeenten in sterkere mate bepaald wordt door de lokale dan door de nationale arena. De hypothese luidt:

H5 Nationale factoren hebben een grotere invloed op de winst- of verliesrekening van nationale lijsten naarmate de schaal toeneemt; het tegenovergestelde geldt voor lokale factoren.

3. Onderzoeksdesign

Om de impact van zowel nationale als lokale factoren op de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen na te gaan, analyseren we de winst- en verliesrekeningen van nationale partijen⁵ bij de twee meest recente gemeenteraadsverkiezingen in het Vlaams Gewest en Nederland. De volgende alinea's gaan dieper in op de gehanteerde afhankelijke en onafhankelijke variabelen en lichten de onderzoeksmethoden verder toe. Een eerste paragraaf bespreekt de onderzoekscontext.

3.1. De onderzoekscontext

De opzet van de bijdrage is comparatief: zowel voor de Nederlandse als voor de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen analyseren we welke factoren de winst- en verliesrekening van nationale lijsten beïnvloeden. Daarmee onderscheiden we ons van eerder onderzoek naar de determinanten van lokaal kiesgedrag (Maddens et al. 2007; Mariën, Hooghe & Dassonneville, 2013; Lefevere, 2013; Lelieveldt & van der Does, 2014).

De gemeenteraadsverkiezingen van beide landen vertonen belangrijke gelijkenissen: zowel de Nederlandse als de Vlaamse gemeenten hebben een door inwoners verkozen gemeenteraad. Een systeem van proportionele vertegenwoordiging leidt in beide landen tot een meerpartijensysteem op gemeentelijk niveau. Hierdoor wordt de uitvoerende macht frequent gevormd door coalities van diverse partijen. Bijkomend wordt het lokale niveau in beide landen gekenmerkt door de aanwezigheid van lokale lijsten (De Rynck & Wayenberg, 2010; Steen & Toonen, 2010).

Voor Vlaanderen dient de politieke situatie op het Vlaamse niveau als uitgangspunt voor de 'nationale' factoren. Eerder onderzoek in Canada toonde aan dat sub-nationale verkiezingen, hoewel geen algemene verkiezingen, de typische kenmerken van *first-order elections* vertonen omdat er veel op het spel staat (Cutler, 2008). In België lijkt een soortgelijke conclusie getrokken te kunnen worden: de wijzigingen in de bevoegdheidsverdeling tussen de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten in het kader van de zesde staatshervorming hebben betrekking op talrijke bevoegdheden op uiteenlopende domeinen en kunnen als uitgebreid en aanzienlijk worden beschouwd. Bovendien gaan de bevoegdheidsoverdrachten gepaard met een grote verschuiving van financiële en andere (o.a. personele) middelen (Pas, 2014). Op basis van deze vaststellingen delen we de mening van Epping, Vos & de Smedt (2014, p. 58) dat in de Belgische context zowel de regionale als de federale verkiezingen als *first-order*-verkiezingen beschouwd kunnen worden. Bovendien is het Vlaams Gewest sinds 1 januari 2002 bevoegd voor de organieke regelgeving inzake lokale besturen.⁶ Indien in de bijdrage naar nationale factoren wordt verwezen, hebben die voor de Vlaamse context dan ook betrekking op de kenmerken van het Vlaams Gewest.

De meest recente Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen vonden plaats op 14 oktober 2012. In de periode tussen de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en 2012 wijzigde het Vlaamse politieke landschap significant. De belangrijkste verandering is de breuk van het kartel CD&V-N-VA in 2008. Zowel bij de Vlaamse verkiezingen van 2009 als bij de federale verkiezingen van 2010 zette N-VA zonder kartelpartner een sterk verkiezingsresultaat neer. Op het moment van de gemeenteraadsverkiezingen maakte de partij, samen met CD&V en sp.a, deel uit van de Vlaamse regering. Tijdens de zittingsperiode 2010-2014 maakte de partij geen deel uit van de federale regering, die gevormd werd door christendemocraten, socialisten en liberalen. Ook het kartel sp.a-SPIRIT brak in de periode tussen de twee gemeenteraadsverkiezingen en Vivant vormt sinds 2007 samen met VLD de nieuwe partij Open VLD. Tot slot hoopte de ecologische partij door middel van een naamsverandering van Groen! naar Groen in 2012 haar bredere programma in de kijker te zetten.

De meest recente Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen vonden plaats op 19 maart 2014. Op dat moment was in Nederland het kabinet-Rutte II (2012 - 2017) aan de macht, gevormd door de politieke partijen VVD en PVDA. De politieke verschuivingen tussen de twee meetmomenten zijn er minder uitgesproken dan in Vlaanderen.

3.2. *De afhankelijke variabelen*

Om de impact van zowel nationale als lokale factoren op de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen na te gaan, analyseren we de winst- en verliesreke-

ningen van nationale partijen bij de gemeenteraadsverkiezingen. In navolging van Lelieveldt en van der Does (2014) gebruiken we de verschillen van de nationale partijen bij de twee meest recente gemeenteraadsverkiezingen als afhankelijke variabelen. Voor Vlaanderen gaat het over de verschillen tussen de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 en 2006. In Nederland worden de verschillen tussen de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en 2010 als afhankelijke variabele gebruikt. Deze maat maakt het mogelijk om het evoluerende succes van nationale partijen na te gaan in de 352 gemeenten in Nederland en de 308 gemeenten in het Vlaams Gewest.

De uitslagen voor Nederland zijn ontleend aan de website van de Kiesraad (www.verkiezingsuitslagen.nl). De resultaten van de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen werden verzameld op de verkiezingswebsite van het Agentschap Binnenlands Bestuur (www.vlaanderenkiest.be). Om de vergelijkbaarheid te maximaliseren, worden de verschillen in stempercentages per lijst verkozen boven de verschillen in absolute stemmenaantallen. De individuele lijsten vormen met andere woorden de analyse-eenheid.

Gezien de aard van de afhankelijke variabelen, werden alleen de nationale lijsten opgenomen die hebben deelgenomen aan de twee meest recente gemeenteraadsverkiezingen. Ook kartels – tussen lokale lijsten, tussen nationale en lokale lijsten en tussen nationale lijsten – werden buiten beschouwing gelaten. De scores van de kartels zijn immers niet louter een som van de resultaten van de afzonderlijke kartelpartners. Bovendien hebben de kartels over het algemeen geen nationale tegenhanger waardoor hun resultaten niet gekoppeld kunnen worden aan stempercentages op nationaal niveau.

3.3. *De onafhankelijke variabelen*

Om na te gaan wat de variatie in winst- en verliesscores kan verklaren, voeren we voor de Vlaamse en de Nederlandse gemeenten afzonderlijk multilevelanalyses uit. Daarbij controleren we zowel voor nationale als voor lokale kenmerken.

Een eerste nationale variabele betreft de *regeringsdeelname* van de verschillende partijen. Deze dummyvariabele heeft de waarde 1 wanneer de partij deel uitmaakte van de nationale dan wel regionale regering ten tijde van de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 (Vlaanderen) of 2014 (Nederland) en 0 wanneer dat niet het geval was. *Nationale partijgrootte* representeert het door een partij behaalde stempercentage bij de voorgaande nationale/regionale verkiezingen in de desbetreffende gemeente. Voor Vlaanderen is deze informatie niet beschikbaar op het niveau van de gemeente. Als benadering gebruiken we het behaalde stempercentage op het niveau van het kanton. Bijkomende analyses op de resultaten van de Vlaamse verkiezingen van 2014 – waarvan de resultaten zowel op het niveau

van het kanton als op het niveau van de gemeente beschikbaar zijn – tonen aan dat de resultaten op gemeentelijk en kantonnaal niveau slechts beperkt afwijken.⁷

Voor het lokale niveau onderzoeken we de invloed van de lokale krachtsverhoudingen. De variabele *lokale partijgrootte* reflecteert het door een partij behaalde stempercentage bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen. De variabele *lokale bestuursdeelname* was alleen beschikbaar voor Vlaanderen⁸ en is ontleend aan de gemeentelijke zakboekjes van 2007 en 2013. De variabele is gecodeerd als 1 wanneer de partij deel uitmaakte van de lokale meerderheid en 0 wanneer ze oppositie voerde voorafgaand aan de lokale verkiezingen in 2012. Om de invloed van het lokale partijlandschap na te gaan, onderzoeken we de invloed van het verschil in het aantal nationale en lokale partijen. Het *verschil in het aantal nationale partijen* berekent per gemeente het verschil tussen het aantal nationale partijen dat deelnam aan de twee opeenvolgende gemeenteraadsverkiezingen. Het *verschil in het aantal lokale partijen* is op dezelfde manier voor deze groep partijen berekend.

De variabele *gemeentegrootte* verdeelt de eenheden naargelang het aantal kiesgerechtigden in kleine, middelgrote en grote gemeenten. Door de analyse op deze manier te splitsen, kunnen we nagaan tot op welke hoogte de andere variabelen een effect hebben naargelang de schaal van de gemeente. Zowel voor Vlaanderen als voor Nederland wordt geprobeerd om drie nagenoeg gelijke groepen te onderscheiden. Gezien de sterke verschillen in gemeentelijke schaal tussen Vlaanderen en Nederland, worden niet dezelfde grenswaarden gehanteerd. In Vlaanderen vallen gemeenten met minder dan 9549 kiesgerechtigden in de categorie van de kleine gemeenten. Gemeenten met meer dan 16.550 kiesgerechtigden worden als groot beschouwd. De overige gemeenten vormen de middencategorie. In Nederland tellen de kleine gemeenten minder dan 18.541 kiesgerechtigden. Gemeenten met meer dan 642.286 kiesgerechtigden worden als grote gemeenten beschouwd. De overige gemeenten vormen de middengroep.

Beschrijvende statistieken voor alle variabelen kunnen worden geraadpleegd in de tabel in de appendix.

3.4. Onderzoeksmethode

Aangezien de afhankelijke variabele bestaat uit de uitslagen van partijen in lokale verkiezingen, zijn de observaties genest en niet onafhankelijk van elkaar. Concreet is het succes van een partij in een gemeente afhankelijk van (1) het succes van andere partijen in die gemeente en (2) van de landelijke partij waar de lokale afdeling deel van uitmaakt. Bijgevolg verkiezen we een multilevelanalyse om het succes van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen te verklaren. Op die manier erkennen we dat de standaardfouten correleren (zie Luke, 2004, pp. 4-7) en dat de scores van de lijsten niet onafhankelijk zijn van elkaar – wat een assumptie is van een stan-

daard OLS-model. Door gebruik te maken van een multilevelanalyse onderscheidt deze bijdrage zich van een soortgelijke studie van Lelieveldt en van der Does (2014) naar de nationalisering van de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen.

Aangezien de observaties op twee niveaus genest zijn (*i.c.* de partij en de gemeente) zouden we in het model twee *random intercepts* moeten opnemen. De berekening van het *random intercept* maakt echter duidelijk dat een clustering in gemeenten geen significante verbetering van het model impliceert (België: $\Delta\chi^2(1) = 0,00$, $p > 0,05$; Nederland: $\Delta\chi^2(1) = 0,00$, $p > 0,05$). Om het model zo slank mogelijk te houden, wordt alleen de politieke partij opgenomen als *random intercept*. De verkregen resultaten verschillen qua significantie of grootte niet van het model dat ook een *random intercept* opneemt voor gemeenten.

Aangezien het aantal partijen relatief laag is voor het uitvoeren van een multilevelanalyse (6 in Vlaanderen en 8-10 in Nederland), schatten we het model met behulp van *restricted maximum likelihood* (REML) in plaats van de standaard ML-procedure (Luke, 2004, pp. 27-28). In het bijzonder in Vlaanderen is het aantal groepen op het tweede niveau (*i.c.* het aantal nationale lijsten) klein. Dat dient in rekening genomen te worden bij de interpretatie van de resultaten. In het bijzonder kan het lage aantal groepen leiden tot een gebrekkige power bij de schatting van de standaardfouten. De nodige voorzichtigheid is bijgevolg geboden.

4. Resultaten

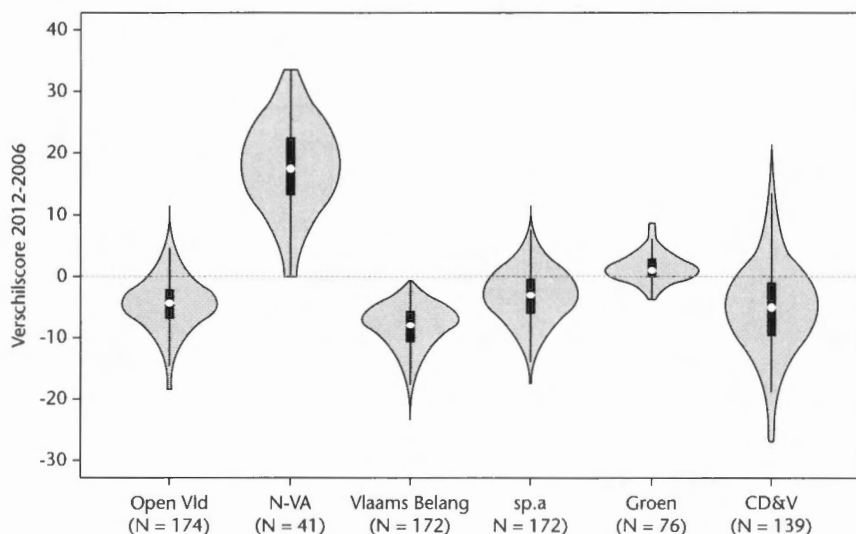
Welke variabelen verklaren de winst- en verlieskansen van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen? Deze vraag wordt in de volgende paragraaf beantwoord. Alvorens stil te staan bij de resultaten van de verklarende analyses, belichten we de verdeling van de afhankelijke variabele.

4.1. De afhankelijke variabele: winst en verlies op gemeentelijk niveau

Figuren 1 en 2 stellen de winst- en verliesscores van de nationale lijsten bij respectievelijk de meest recente Vlaamse en de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen grafisch voor aan de hand van zogenaamde *violin plots*. Dergelijke *plots* geven zowel informatie over de verdeling van de variabele als over de beschrijvende statistieken. Concreet geeft de witte stip per nationale lijst de mediaan weer. Terwijl de dikkere zwarte lijn de interkwartielafstand weergeeft, staat de dunnere lijn voor het 95%-betrouwbaarheidsinterval. De breedte van de figuren vormt een indicatie van de verdeling van de variabele: naarmate de figuur breder wordt, is de frequentie waarmee de afhankelijke variabele een dergelijke score aanneemt,

hoger. De smallere secties impliceren daarentegen dat de afhankelijke variabele een dergelijke waarde weinig frequent aanneemt (Hintze & Nelson, 1998). Tot slot impliceren positieve waarden dat de betrokken lijst bij de meest recente gemeenteraadsverkiezingen een groter aandeel van de stemmen heeft behaald dan bij de voorgaande verkiezingen. Een negatieve waarde op de afhankelijke variabele staat daarentegen voor electoraal verlies.

Beide figuren bevatten uitsluitend de lijsten die bij de twee meest recente gemeenteraadsverkiezingen (voor Vlaanderen: 2006 en 2012; voor Nederland: 2010 en 2014) hebben deelgenomen aan de gemeenteraadsverkiezingen onder een nationaal lijstnummer. Voor elke partij wordt weergegeven om hoeveel lijsten het gaat.

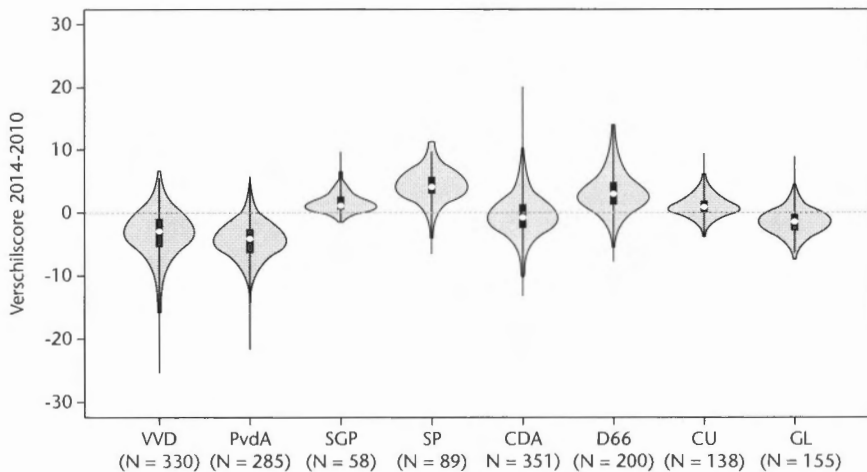
FIGUUR 1. Spreiding verschilscores partijen gemeenteraadsverkiezingen 2012 t.o.v. 2006 – Vlaanderen.

De partij die de grootste vooruitgang heeft geboekt bij de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen van 2012 is zonder twijfel N-VA. In alle gemeenten waar N-VA zowel in 2006 als in 2012 een aparte lijst indiende, gaat de partij erop vooruit. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de partij anno 2006 slechts in 41 gemeenten zonder kartelpartner CD&V deelnam aan de verkiezingen. Aangezien de voorgestelde resultaten geen rekening houden met de vooruitgang van N-VA in gemeenten waar de partij in 2006 in kartel met de christendemocraten deelnam aan de verkiezingen, onderschatten ze de totale vooruitgang die N-VA boekte in oktober 2012.

Zowel sp.a als CD&V, die op het moment van de gemeenteraadsverkiezingen samen met N-VA de Vlaamse regering vormden, verliest gemiddeld genomen terrein op het Vlaamse lokale niveau.

Ook bij de partijen die anno 2012 oppositie voerden op het Vlaamse niveau, zijn de resultaten weinig eenduidig. Terwijl Open VLD en Vlaams Belang anno 2012 achteruitgaan ten opzichte van de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, boekt Groen vooruitgang op het Vlaamse gemeentelijke niveau. In de 75 gemeenten waar de partij zowel in 2006 als in 2012 een lijst indiende, ging ze gemiddeld 1,2% vooruit.

Figuur 2 vat de bevindingen voor Nederland samen en maakt duidelijk dat de meerderheidspartijen VVD en PvdA voornamelijk kiezers verliezen. In algemene termen lijken de nationale oppositiepartijen winst te hebben geboekt bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Uitzonderingen op deze trend zijn GroenLinks (GL) en CDA: beide oppositiepartijen lijdten verliezen ten opzichte van de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen van 2010.

FIGUUR 2. **Spreading verschilscores partijen gemeenteraadsverkiezingen 2014 t.o.v. 2010 – Nederland.⁹**

Op basis van het voorgaande lijken de nationale politieke krachtsverhoudingen in Nederland een sterkere invloed te hebben op het gemeentelijke niveau dan in Vlaanderen. In grote lijnen lijken de nationale oppositiepartijen vooruit te gaan bij de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen. De meerderheidspartijen lijdten daarentegen verlies. In Vlaanderen zijn deze vaststellingen minder eenduidig. Gelet op de resultaten van CDA en GL, dient echter ook voor de Nederlandse context de nodige voorzichtigheid in acht genomen te worden bij de interpretatie van de data in het licht van de theorievorming rond tweederangsverkiezingen. Bovendien verliepen de meest recente Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen in een zeer specifieke context gegeven de uitgesproken verkiezingsoverwinning van N-VA.

Tot slot maken beide figuren duidelijk dat achter de gemiddelden grote variaties schuilgaan in de resultaten van partijen in specifieke gemeenten. Deze vaststellingen voeden de verwachting dat het lokale stemgedrag niet slechts door landelijke kenmerken beïnvloed wordt, maar dat ook lokale overwegingen een rol spelen. De volgende paragraaf gaat bijgevolg dieper in op de determinanten van winst of verlies bij gemeenteraadsverkiezingen.

4.2. *Winst en verlies op gemeentelijk niveau verklaard*

Om een beeld te krijgen van de nationale en lokale factoren die een invloed hebben op de winst- en verliesscores van de nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen, voeren we REML-regressies¹⁰ uit. Het verschil in het behaalde stempercentage bij de twee meest recente gemeenteraadsverkiezingen doet dienst als afhankelijke variabele.

Tabel 1 toont de resultaten voor de regressieanalyse voor Vlaanderen. Om de vergelijkbaarheid van de analyses te maximaliseren, wordt de variabele lokale bestuursdeelname – niet beschikbaar voor Nederlandse gemeenten – in eerste instantie niet meegenomen in de analyses. Tabel 2 staat stil bij de resultaten voor Vlaanderen, inclusief de invloed van de lokale bestuursdeelname van partijen.

TABEL 1. Regressieresultaten Vlaanderen.

	Gemeentegrootte					
	Klein		Middelgroot		Groot	
	B	SE	B	SE	B	SE
Intercept	-0,35	(3,82)	-2,27	(4,90)	-3,06	(5,41)
Nationale factoren						
Regeringsdeelname	5,47	(5,26)	7,01	(6,85)	7,17	(7,60)
Partijgrootte	0,03	(0,08)	0,22**	(0,08)	0,28***	(0,08)
Lokale factoren						
Partijgrootte	-0,14***	(0,03)	-0,24***	(0,03)	-0,29***	(0,04)
Δ Aantal nationale partijen	-1,97***	(0,37)	-0,88**	(0,28)	-0,29	(0,23)
Δ Aantal lokale partijen	-1,35**	(0,45)	-1,20***	(0,28)	-0,21	(0,15)
Variantie componenten						
Intercept (partij)	40,05		69,41		86,04	
Residual	31,26		21,30		12,21	
Deviance	1636,9		1538,4		1411,9	
N (observaties)	258		257		259	
N (partijen)	6		6		6	

B: Regressiecoëfficiënt op basis van multilevel REML-schatting.

SE: Standaardfout.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Naarmate een partij in het betrokken kanton een beter resultaat neerzette bij de Vlaamse verkiezingen, boekte ze in middelgrote en grote gemeenten een grotere winst bij de meest recente gemeenteraadsverkiezingen. Deze vaststelling gaat in tegen hypothese 2a. Het effect van partijgrootte speelt het sterkst in grote gemeenten: per procentpunt dat nationale lijsten hoger scoorden bij de Vlaamse verkiezingen, scoorden ze op gemeentelijk niveau 0,28% hoger. In middelgrote gemeenten ligt de score bij de gemeenteraadsverkiezingen 0,22% hoger per procentpunt dat nationale lijsten scoorden bij de Vlaamse verkiezingen. In de kleine gemeenten heeft de score bij de Vlaamse verkiezingen geen significante invloed op de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen. Al dan niet deel uitmaken van de Vlaamse regering heeft geen invloed op de resultaten van nationale lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen. Hypothese 1a wordt met andere woorden niet bevestigd.

Ook lokale factoren hebben een invloed op de winst- of verliesscores van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen. Een eerste factor die in Vlaanderen speelt, betreft de grootte van de partijen in de gemeente tijdens de zittingsperiode 2006-2012: in overeenstemming met hypothese 3b leden partijen die tijdens de zittingsperiode 2006-2012 een groter aandeel van de stemmen verzamelden, anno 2012 groter electoraal verlies. De invloed van de variabele neemt toe met de schaal van de gemeente.

Zoals verwacht heeft ook de samenstelling van het gemeentelijke partijlandschap een invloed op de electorale sterkte van de nationale lijsten. In overeenstemming met hypothese 4a, leidt de intrede van een nationale partij in kleinere gemeenten tot electoraal verlies bij de aanwezige lijsten. In kleine gemeenten verliezen de aanwezige nationale lijsten per extra nationale lijst 1,97%. In middelgrote gemeenten beperkt dit verlies zich tot 0,88%. Ook een toename van het aantal lokale lijsten leidt in kleine en middelgrote gemeenten tot electoraal verlies bij de nationale lijsten. Hypothese 4b wordt zo bevestigd voor de kleine gemeenten. In tegenstelling tot de hypothese is de invloed van een toename van het aantal nationale lijsten in middelgrote gemeenten minder sterk dan een toename van het aantal lokale lijsten.

Tot slot vinden we in de resultaten deels bevestiging voor hypothese 5. In overeenstemming met de verwachting spelen nationale factoren (*i.c.* de score bij de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen) sterker in grotere gemeenten. Het lokale partijlandschap heeft daarentegen een grotere invloed op het resultaat van de gemeenteraadsverkiezingen naarmate het aantal kiesgerechtigden afneemt. In tegenstelling tot de hypothese heeft de lokale partijgrootte een sterkere (negatieve) invloed op het verkiezingsresultaat van nationale lijsten in grotere gemeenten.

Tabel 2 bevat de resultaten van de regressieanalyse voor Vlaanderen na opname van de variabele met betrekking tot bestuursdeelname op gemeentelijk niveau. Tegengesteld aan hypothese 3a loont besturen op gemeentelijk niveau voor na-

tionale lijsten. In het bijzonder in middelgrote gemeenten scoren meerderheidspartijen aanzienlijk beter bij de daaropvolgende gemeenteraadsverkiezingen. In grote gemeenten is deze invloed het minst uitgesproken. Voor het overige wijzigt de opname van de variabele 'bestuursdeelname' weinig aan de resultaten van de verklarende analyses. Dezelfde verbanden blijven significant en ook de richting van de samenhang verandert niet.

TABEL 2. Regressieresultaten Vlaanderen (incl. variabele bestuursdeelname).

	Gemeentegrootte					
	Klein		Midden		Groot	
	B	SE	B	SE	B	SE
Intercept	-0,32	(3,93)	-2,33	(4,96)	-2,99	(5,46)
Nationale factoren						
Regeringsdeelname	4,91	(5,41)	6,68	(6,93)	6,88	(7,66)
Partijgrootte	0,03	(0,08)	0,22**	(0,07)	0,27***	(0,08)
Lokale factoren						
Bestuursdeelname	1,92*	(0,92)	3,10**	(0,77)	1,55*	(0,66)
Partijgrootte	-0,16***	(0,03)	-0,29***	(0,04)	-0,31***	(0,04)
Δ Aantal nationale partijen	-1,93***	(0,37)	-0,76**	(0,28)	-0,28	(0,23)
Δ Aantal lokale partijen	-1,40**	(0,48)	-1,13***	(0,27)	-0,20	(0,15)
Variantie componenten						
Intercept (partij)	42,46		71,07		87,74	
Residual	30,81		20,04		11,99	
Deviance	1630,8		1521,1		1405,4	
N (observaties)	258		257		259	
N (partijen)	6		6		6	

B: Regressiecoëfficiënt op basis van multilevel REML-schatting.

SE: Standaardfout.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabel 3 geeft de resultaten weer voor de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen. Al dan niet deel uitmaken van de Nederlandse regering heeft een significante invloed op de resultaten van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen: bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 deden de nationale meerderheidspartijen het aanzienlijk minder goed dan de partijen die geen deel uitmaakten van de Nederlandse regering. De invloed van regeringsdeelname is het sterkst in de grote gemeenten. Daar scoren de nationale regeringspartijen gemiddeld 8,05% minder goed dan de oppositiepartijen. Voor de Nederlandse context wordt hypothese 1a dan ook bevestigd. Een vergelijking met de Vlaamse context maakt duidelijk dat hypothese 1b niet opgaat. Integendeel, Nederlandse regeringspartijen verliezen sterker bij de gemeenteraadsverkiezingen dan de Vlaamse regeringspartijen.

TABEL 3. Regressieresultaten Nederland.

	Gemeentegrootte					
	Klein		Midden		Groot	
	B	SE	B	SE	B	SE
Intercept	4,14	(0,72)	3,56***	(0,62)	2,49***	(0,63)
Nationale factoren						
Regeringsdeelname	-5,82***	(1,28)	-5,20***	(1,24)	-8,05***	(1,39)
Partijgrootte	0,07*	(0,03)	0,07*	(0,03)	0,24***	(0,04)
Lokale factoren						
Partijgrootte	-0,20***	(0,03)	-0,24***	(0,03)	-0,33***	(0,03)
Δ Aantal nationale partijen	-1,54***	(0,26)	-0,62**	(0,19)	-0,09	(0,13)
Δ Aantal lokale partijen	-0,87***	(0,22)	-0,52***	(0,14)	-0,09	(0,06)
Variantie componenten						
Intercept (partij)	1,941		1,79		2,40	
Residual	13,023		8,16		6,08	
Deviance	2929,1		2668		2547,4	
N (observaties)	538		535		541	
N (partijen)	8		9		10	

B: Regressiecoëfficiënt op basis van multilevel REML-schatting.

SE: Standaardfout.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Ook de score van de nationale lijsten bij de Tweede Kamerverkiezingen heeft een significante invloed op het verkiezingsresultaat van de lijsten in de Nederlandse gemeenten: partijen die in de betrokken gemeente een beter verkiezingsresultaat neerzetten op nationaal niveau, konden hier lokaal de electorale vruchten van plukken. Deze vaststelling gaat in tegen hypothese 2a. Hypothese 2b wordt wel bevestigd: algemeen lijkt de invloed van de nationale partijgrootte sterker te spelen in de Vlaamse dan in de Nederlandse context.

Wat de invloed van lokale factoren betreft, bevestigen de analyses hypothese 3b: nationale lijsten die bij de voorgaande verkiezingen een kleiner aandeel van de stemmen behaalden, gaan electoraal vooruit bij de meest recente gemeenteraadsverkiezingen. Ook de vierde hypothese vindt bevestiging in de resultaten: een toename van het aantal lijsten in de gemeente leidt tot een lagere score van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen. In de grootste gemeenten is deze samenhang niet significant.

De verwachting dat een toename van het aantal nationale lijsten een sterker negatief effect heeft op de score van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen dan een toename van het aantal lokale lijsten (hypothese 4b), wordt bevestigd voor kleine en middelgrote gemeenten.

De vijfde hypothese luidde dat nationale factoren een grotere invloed hebben op de winst- of verliesrekening van nationale lijsten naarmate de schaal van de

gemeente toeneemt. Deze verwachting wordt deels bevestigd: de analyses tonen aan dat de invloed van de nationale partijgrootte op de score bij de gemeenteraadsverkiezingen toeneemt met de schaal van de gemeente. Per procentpunt dat nationale lijsten hoger scoorden bij de Tweede Kamerverkiezingen, scoorden ze in de grote gemeenten 0,24% hoger. Bij de kleinere gemeentebesturen gaat het om 0,07%. Ook de invloed van de nationale regeringsdeelname is het sterkst in grote gemeenten. Bovendien is de invloed van het lokale partijlandschap kleiner in grote gemeentebesturen: een toename van het aantal (nationale en lokale) lijsten, heeft een kleinere negatieve impact op het verkiezingsresultaat van nationale lijsten in middelgrote dan in kleine gemeenten. In de grootste gemeenten heeft de samenstelling van het lokale partijlandschap zelfs geen invloed op de winst- en verliesscores van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen. De vaststelling dat de lokale partijgrootte een sterkere invloed heeft op het electorale succes van partijen naarmate de schaal van de gemeente toeneemt, gaat daarentegen in tegen de gestelde hypothese.

5. Discussie en besluit

Deze bijdrage identificeerde en analyseerde enkele nationale en lokale determinanten van het succes van nationale partijen bij gemeenteraadsverkiezingen. Doorgaans wordt dit succes bekeken aan de hand van de theorievorming rond tweederangsverkiezingen. Hoewel dit kader richting gaf aan de selectie van de nationale factoren, biedt het slechts ten dele een verklaring voor de resultaten van partijen bij gemeenteraadsverkiezingen. Daarom onderzocht deze bijdrage ook de invloed van lokale factoren op het resultaat van gemeenteraadsverkiezingen.

De analyses maakten duidelijk dat lokale verkiezingen niet louter in het teken staan van het nationale niveau, al zijn er wel duidelijke verschillen tussen Vlaanderen en Nederland. Tabel 4 vat de resultaten samen.

De electorale tendensen op het nationale niveau en het gemeenteniveau zijn zowel in Vlaanderen als in Nederland gelijklopend. Deze vaststelling gaat in tegen hypothese 2a, maar kan mogelijk verklaard worden door een *post election honeymoon*, waarbij verkozen partijen hun populariteit kunnen verzilveren bij daaropvolgende verkiezingen. In Vlaanderen doet het sterke resultaat van N-VA bij de verkiezingen van 2009, 2010 en 2012 een dergelijk effect vermoeden, in het bijzonder wegens de nationale focus van de campagne van de partij bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. In Nederland lijken kiezers bij de meest recente gemeenteraadsverkiezingen in sterke mate te hebben gestemd op de grote nationale oppositiepartijen.

TABEL 4. Overzicht hypothesetests.

	Vlaanderen	Nederland
Nationale factoren		
<i>Regeringsdeelname</i>		
H1a	X	√
H1b		<
<i>Partijgrootte</i>		
H2a	< voor (middel) grote gemeen- ten	<
H2b		√/X
Lokale factoren		
<i>De lokale krachtsverhoudingen</i>		
H3a	<	NVT
H3b	√	√
<i>Het lokale partijlandschap</i>		
H4a	√ voor kleine en middelgrote gemeenten	√ voor kleine en middelgrote gemeenten
H4b	√ voor kleine gemeenten	√ voor kleine en middelgrote gemeenten
<i>Schaal</i>		
H5	√/X	√/X

√ Hypothese wordt bevestigd door de data

X Hypothese wordt niet bevestigd door de data

< Tegengesteld verband gevonden

NVT Niet van toepassing

Ook de negatieve invloed van lokale partijgrootte (hypothese 3b) komt zowel in Nederland als in Vlaanderen terug. Verder tonen de resultaten dat besturen loont in de Vlaamse gemeenten. Een derde gelijkens betref de invloed van het lokale partijlandschap. In overeenstemming met hypothese 4a leidt een toename van het

aantal lijsten in een gemeente tot electoraal verlies voor de lokale afdelingen van de nationale partijen. De vaststelling dat deze invloed sterker speelt in Vlaanderen dan in Nederland, kan niet los worden gezien van het grotere aantal nationale lijsten op het Nederlandse lokale niveau. Ook de vaststelling dat deze samenhang niet geldt in grote gemeenten kan gelieerd worden aan het hoger aantal lijsten in deze besturen. In overeenstemming met hypothese 4b heeft de concurrentie van nieuwe nationale partijen een grotere invloed dan concurrentie van nieuwe lokale partijen. In het bijzonder in kleinere gemeenten lijken kiezers meer bekende nationale partijen sneller als een alternatief te percipiëren voor andere nationale lijsten dan nieuwe lokale lijsten.

Tot slot heeft de schaal van de gemeente een soortgelijke invloed in de Vlaamse en Nederlandse gemeenten. In algemene termen hebben nationale factoren een grotere invloed op de electorale sterkte van een nationale partij naarmate de schaal van de gemeente toeneemt. In kleinere gemeenten is daarentegen de invloed van lokale factoren sterker. De vaststelling dat de lokale partijgrootte een sterkere invloed heeft op het electorale succes van nationale partijen in grotere gemeenten, gaat in tegen de hypothese. De kleinere invloed van lokale partijgrootte in kleinere besturen kan in verband gebracht worden met de nabijheid van het bestuur en – daarbij aansluitend – met de hogere zichtbaarheid van zowel kleine als grote partijen.

Ondanks de grote uniformiteit lopen de resultaten voor de Vlaamse en de Nederlandse context op een aantal punten uit elkaar. Deze verschillen zijn het meest uitgesproken met betrekking tot de invloed van nationale regeringsdeelname. Anders dan in Vlaanderen worden Nederlandse regeringspartijen op gemeentelijk niveau afgestraft voor regeringsdeelname. Voor het Vlaams Gewest kan het niet-bevestigen van de hypothese mogelijk verklaard worden door de context van de verkiezingen, waarin de Vlaams-nationalistische partij N-VA – na electoraal succes op het Vlaamse en het federale niveau – ondanks een beperkte lokale verankering doorbrak op het Vlaamse lokale niveau. Als nieuwkomer in de Vlaamse regering en als afwezige in de federale regering, slaagde de partij erin om de positieve percepties bij de Vlaamse kiezers vast te houden en te verzilveren bij de gemeenteraadsverkiezingen. De andere Vlaamse meerderheidspartijen CD&V en sp.a leden daarentegen verlies op lokaal niveau. De vraag rijst dan ook in welke mate deze resultaten specifiek zijn voor de eerder atypische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012, dan wel kenmerkend voor de Vlaamse context. Aan de andere kant kan de federale structuur van België – met behalve een federaal niveau ook drie gemeenschappen en drie gewesten – een verklaring bieden voor de minder sterke invloed van het nationale op het lokale niveau. Mogelijk is het voor de burger moeilijk om het politieke spel te doorgronden in de complexere staatsstructuur waardoor hij/zij niet weet welke partijen deel uitmaken van de federale en deelstatelijke regeringen in België.

Schijnbaar in strijd met deze bevindingen heeft het verkiezingsresultaat bij de nationale verkiezingen een sterkere (positieve) invloed op de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen dan op de Nederlandse. Dat kan echter een gevolg zijn van de operationalisering van de partijgrootte op nationaal niveau. Terwijl in Nederland de resultaten van de Tweede Kamerverkiezingen in de desbetreffende gemeenten werden gebruikt, werd er in Vlaanderen noodgedwongen voor geopteerd om de resultaten van de Vlaamse verkiezingen op het niveau van de kantons te gebruiken. Aangezien de resultaten van de Vlaamse verkiezingen van 2014 echter wel beschikbaar zijn op het niveau van de gemeente, kan vervolgonderzoek dieper ingaan op de verhouding tussen nationale en lokale partijgrootte.

Samenvattend suggereren de resultaten een sterkere invloed van het nationale niveau op het resultaat van gemeenteraadsverkiezingen in Nederland dan in Vlaanderen. Op basis van de sterkte van de verbanden kunnen we bovendien concluderen dat kenmerken van het lokale partijlandschap een sterkere invloed hebben op het electorale succes van nationale partijen bij de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen dan bij de Nederlandse.

Deze vaststelling lijkt niet teruggebracht te kunnen worden tot de timing van de gemeenteraadsverkiezingen ten aanzien van de nationale verkiezingen. Integendeel, voortbouwend op de theorievorming rond tweededordeverkiezingen verwachten we een sterkere nationale invloed in Vlaanderen dan in Nederland. Een factor die mogelijk wel een verklaring biedt, betreft de grotere schaal van de Nederlandse gemeenten: terwijl het gemiddeld aantal kiesgerechtigden bij de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen van 2014 49.905 bedroeg, telden de Vlaamse gemeenten anno 2012 gemiddeld 20.381 kiesgerechtigden. In combinatie met de vaststelling dat nationale factoren de gemeenteraadsverkiezingen sterker beïnvloeden in grotere gemeentebesturen, lijkt een verband tussen de schaal van de gemeente en de doorwerking van het nationale niveau aannemelijk. Ten tweede kan de complexiteit van de federale staatsstructuur in België verklaren waarom de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen sterker dan de Nederlandse beïnvloed worden door lokale factoren.

Een derde mogelijke verklaring voor de sterkere nationalisering van de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen betreft de specifieke context van de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012, met de doorbraak van N-VA. Voor deze gemeenteraadsverkiezingen werd het partijlandschap in de Vlaamse gemeentebesturen grotendeels gedomineerd door de drie traditionele zuilpartijen (christendemocraten, socialisten en liberalen), aangevuld met een of meer lokale lijsten. Ook Vlaams Belang was in 2006 relatief sterk aanwezig in de Vlaamse gemeenten en trok in 222 Vlaamse gemeenten naar de kiezer. Andere niet-traditionele partijen zoals N-VA en Groen namen anno 2006 respectievelijk slechts in 41 en in 111 gemeenten zelfstandig deel aan de gemeenteraadsverkiezingen. Vervolgonderzoek dient de vraag naar de veralgemeenbaarheid van deze bevindingen naar andere lokale verkiezingen dan ook te beantwoorden.

Ook op andere punten kan toekomstig onderzoek een interessante aanvulling vormen bij de gevonden resultaten en tegemoetkomen aan een aantal beperkingen van deze studie. In de eerste plaats onderzocht deze bijdrage slechts de invloed van een beperkt aantal determinanten op de verkiezingsresultaten van nationale lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen. Toekomstig onderzoek kan de invloed van bijkomende variabelen (zie o.m. Van Ostaaijen, Epskamp & Dols, 2016) verder in kaart brengen.

Ten tweede heeft het onderzoek slechts de resultaten van de lokale afdelingen van nationale lijsten trachten te verklaren. De keuze om lokale lijsten en lokale kartels niet te betrekken in de analyses vloeit voort uit hun grote verscheidenheid (zie: Heyerick, 2016) en het daaruit voortvloeiende gebrek aan vergelijkbaarheid. Verwacht kan worden dat de ommissie van deze lijsten een zekere invloed heeft op de resultaten. De richting van deze invloed is echter weinig eenduidig. Enerzijds toont onderzoek aan dat lokale lijsten zeer sterk gericht zijn op de lokale context (Heyerick & Steyvers, 2013). Op basis hiervan is het aannemelijk te veronderstellen dat de opname van lokale lijsten en kartels zou leiden tot een minder sterke inschatting van de nationalisering van gemeenteraadsverkiezingen.

Anderzijds tonen Heyerick & Steyvers (2013) dat slechts 40,5% van de lijsten die in 2012 onder een niet-nationale naam naar de kiezer trokken, daadwerkelijk onafhankelijk zijn van de nationale partijen. De overige niet-nationale lijsten zijn pseudo-lokaal, dan wel pseudo-nationaal. Terwijl de eerste groep de niet-nationale lijsten omvat die een impliciete of partiële band hebben met een nationale partij (bv. CD&V/DNA in Dilbeek, Lierde 2012...), refereren pseudo-nationale lijsten expliciet aan een of meer nationale partijen, terwijl hun naam of samenstelling ook een lokale component bevat (bv. Samen SP.A in Dessel, Lijst van de Burgemeester-CD&V in Opwijk...) (Heyerick & Steyvers, 2013). Deze verbondenheid van de meerderheid van de lokale lijsten met een nationale partij doet vermoeden dat de invloed van de ommissie van lokale lijsten in de voorgaande analyses niet per definitie zo groot is als men op het eerste gezicht zou verwachten. Vervolgonderzoek kan dieper ingaan op de thematiek van lokale en gecombineerde lijsten en kan nagaan in hoeverre de opname van dergelijke lijsten een invloed heeft op de conclusies en op de vergelijking tussen Vlaanderen en Nederland.

Noten

1. Hierbij dienen enkele nuances aangebracht te worden. In de eerste plaats kon de partij deels terugvallen op het organisatorische netwerk van de voormalige Volksunie, waaruit N-VA in 2001 is ontstaan. Voorts kon de partij in verschillende gemeenten een beroep doen op kandidaten en/of lijsten die voorheen onder een andere naam

actief waren in de lokale politiek. Bovendien heeft de partij na haar overwinning bij de federale verkiezingen van 2010 sterk geïnvesteerd in de ontwikkeling van lokale afdelingen.

2. Een meer gebruikte afhankelijke variabele in het onderzoek naar de nationalisering van (gemeenteraads)verkiezingen betreft het verschil tussen de nationale en de regionale of lokale verkiezingsuitslag (o.m. Schakel & Jeffery, 2013). De resultaten van de Vlaamse en de federale verkiezingen van de periode voor 2014 zijn in België echter slechts beschikbaar op het niveau van het kanton en niet op het niveau van de gemeente. Dat maakt de constructie van een dergelijke variabele onmogelijk voor de Vlaamse context. Bovendien hanteerden ook Lelieveldt en van der Does (2014) eerder de verschillscore tussen de uitslagen van twee gemeenteraadsverkiezingen als afhankelijke variabele in hun studie naar de nationalisering van de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen.

3. De opkomstvariabele wordt in de analyses niet verder behandeld. De belangrijkste reden hiervoor betreft de opkomstplicht bij de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen, wat de vergelijkbaarheid met de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen bemoeilijkt.

4. Aangezien deze gegevens niet voorhanden zijn voor Nederland, wordt de informatie slechts opgenomen voor de Vlaamse context.

5. Een partij is als nationaal gecodeerd als ze meedeed aan de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2012, dan wel aan de Vlaamse/federale parlementsverkiezingen van 2009/2010 in België (cf. Kjaer & Elkit, 2010). Combinaties van nationale partijen die ook voorkomen op lokaal niveau (bv. CD&V – N-VA of Christenunie-SGP) werden dan ook buiten beschouwing gelaten.

6. De analyses werden bijkomend uitgevoerd voor het Belgische niveau, met de resultaten van de federale verkiezingen van 2010 als uitgangspunt. Deze bevindingen sloten nauw aan bij de bevindingen voor de Vlaamse verkiezingen en kunnen op aanvraag bij de auteurs verkregen worden.

7. Het verschil tussen het verkiezingsresultaat op gemeentelijk en kantonnaal niveau werd per lijst berekend door het kiescijfer te delen door het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen in de gemeente resp. het kanton. De gemiddelde score van de verschillen is 0, de standaardafwijking is 0,03. De minimum- en maximumwaarde bedragen respectievelijk -0,23 en 0,45. Deze extreme waarden kwamen voornamelijk voor in de zes faciliteitengemeenten rond Brussel.

8. Voor Nederland is deze informatie alleen tegen betaling beschikbaar.

9. PVV (N = 2) en PvdD (N = 6) worden niet getoond vanwege het kleine aantal observaties.
10. Deze schattingsmethode is aangewezen bij een klein aantal level-2-groepen (*i.c.* politieke partijen) (Luke, 2004, pp. 27-28)

Bibliografie

- Ackaert, J. (2006). *Politiek in mijn gemeente*. Leuven: Davidsfonds/Politeia.
- Ackaert, J., Reynaert, H., De Ceuninck, K., Steyvers, K., & Valcke, T. (2007). De gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. *Res Publica*, 49(2-3), 413-442.
- Boogers, M. (2010). *Lokale politiek in Nederland: De logica en dynamiek van plaatselijke politiek*. Den Haag: Lemma.
- Boogers, M., & Salome, L. (2014). *Gemeenteraadsverkiezingen 2014. Wie stemt wat en waarom*. Amersfoort: BMC.
- Boogers, M., & Voerman, G. (2010). Independent Local Political Parties in the Netherlands. *Local Government Studies*, 36 (1), 75-90.
- Boogers, M., van Ostaijen, J., & Slagter, L. (2010). *Lokale kiezers: Lokale keuzes?* Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Carruba, C., & Timpone, R.J. (2005). Explaining Vote Switching across First- and Second-order Elections: Evidence from Europe. *Comparative Political Studies*, 38(3), 260-281.
- Clark, A. (2004). The Continued Relevance of Local Parties in Representative Democracies. *Politics*, 24(1), 35-45.
- Cutler, F. (2008). One voter, two-first order elections? *Electoral Studies*, 27(3), 492-503.
- De Rynck, F., & Wayenberg, E. (2010). Belgium. In: M.J. Goldsmith & E.C. Page (eds.), *Changing Government Relations in Europe. From localism to intergovernmentalism* (pp. 14-29). Londen: Routledge.
- Denters, B. (2002). Size and political trust: evidence from Denmark, the Netherlands, Norway, and the United Kingdom. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 20 (6), 793-812.
- Dewachter, W. (1982). Het effect van de samenvoeging van gemeenten op de gemeenteraadsverkiezingen. *Res Publica*, 26 (3-4), 445-460.
- Epping, L., Vos, D., & de Smedt, J. (2014). Second-order elections in de media? Berichtgeving over de lokale verkiezingen van 2012 in België. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 42 (1), 55-70.
- Heath, A., McLean, I., Taylor, B., & Curtice, J. (1999). Between first and second order: A comparison of voting behavior in European and local elections in Britain. *European Journal of Political Research*, 35 (3), 389-414.

- Hennau, S., & Ackaert, J. (2013). Vertrouwen en stemgedrag bij lokale verkiezingen. In R. Dassonneville, M. Hooghe, S. Mariën & J-B. Pilet (eds.), *De lokale kiezer. Het kiesgedrag bij de Belgische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012* (pp. 245-274). Brussel: ASP.
- Heyerick, A. (2016). *Independent Relics or Heralds of Party Decline? The Role of Non-National Lists in Local Politics*. Gent: Universiteit Gent – Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen.
- Heyerick, A., & Steyvers, K. (2013). Lokaal of nationaal? Het beste van twee werelden combineren. In: H. Reynaert & K. Steyvers (Eds.), *De Verkiezingen van 14 oktober 2012: de kracht van verankering* (pp. 99-119). Brugge: Vanden Broele.
- Heyndels, B., Jottier, D., & Wille, F. (2008). Loon naar werken: de kwaliteit van het beleid en de verkiezingsuitslag. In: J. Buelens, B. Rihoux & K. Deschouwer (Eds.), *Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006* (pp. 139-158). Brussel: VUBPress.
- Hintze, J.L., & Nelson, R.D. (1998). Violin Plots: A Box Plot-Density Trace Synergism. *The American Statistician*, 52(2), 181-184.
- Hix, S., & Marsh, M. (2007). Punishment of Protest? Understanding European Parliament Elections. *The Journal of Politics*, 69(2), 495-510.
- Janssen, J.I.H., & Korsten, A.F.A. (2003). Wederopstanding van lokale lijsten. *Bestuurswetenschappen*, 57, 90-112.
- Jennings, M.K., & Niemi, R.G. (1966). Party Identification at Multiple Levels of Government. *American Journal of Sociology*, 72(1), 86-101.
- Kiesraad (2014). *Uitslag Gemeenteraadsverkiezingen 2014*. <http://www.verkiezingsuitslagen.nl/>
- Kjaer, U., & Elklit, J. (2010). Local Party System Nationalisation: Does Municipal Size Matter? *Local Government Studies*, 36(1), 425-444.
- Lefevere, J. (2013). Zijn lokale verkiezingen tweederangsverkiezingen? In: R. Dassonneville, M. Hooghe, S. Mariën & J-B. Pilet (eds.), *De lokale kiezer. Het kiesgedrag bij de Belgische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012* (pp. 95-118). Brussel: VUB Press.
- Lelieveldt, H., & van der Does, R. (2014). Hoe tweederangs zijn lokale verkiezingen? Een analyse van de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen 2010 vanuit het perspectief van *second-order elections*. *Res Publica*, 56 (3), 317-336.
- Luke, D.A. (2004). *Multilevel modeling*. Thousand Oaks: Sage.
- Maddens, B., Weekers, K., Fiers, S., & Vanlangenakker, I. (2007). Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van kandidaten bij gemeenteraadsverkiezingen. *Res Publica*, 49(1), 132-149.
- Mariën, S., Hooghe, M., & Dassonneville, R. (2013). Het belang van lokale argumenten en loyaliteiten: het verschil tussen federale en lokale stemvoorkeuren. In: R. Dassonneville, M. Hooghe, S. Mariën & J-B. Pilet (eds.), *De lokale kiezer. Het kiesgedrag bij de Belgische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012* (pp. 245-274). Brussel: VUB Press.
- Marsh, M., & Mikhaylov, S. (2010). European Parliament Elections and EU Governance. *Living Reviews in European Governance*, 5(4), 5-30.

- Nannestad, P., & Paldam, M. (2002). The cost of ruling. A foundation stone for two theories. In: H. Dorussen & M. Taylor (Eds.), *Economic Voting*. Londen: Routledge/ECPR Studies in European Political Science.
- Norris, P. (1997). Second-order Elections Revisited. *European Journal of Political Research*, 31(1-2), 109-114.
- Pas, W. (2014). Algemene beschouwingen over de bevoegdheidsverdeling in het kader van de zesde staatshervorming. In: A. Alen, B. Dalle, K. Muylle, W. Pas, J. Van Nieuwenhove & W. Verrijdt (Eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*. Brugge: die Keure.
- Reif, K., & Schmitt, H. (1980). Nine Second-order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Elections Results. *European Journal of Political Research*, 8 (1), 3-44.
- Reiser, M., & Holtmann, E. (Eds.) (2008). *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Schakel A.H., & Dandoy, R. (2014). Electoral Cycles and Turnout in Multilevel Electoral Systems. *West European Politics*, 37(3), 605-623.
- Schakel, A.H., & Jeffery, C. (2013). Are Regional Elections Really Second-order Elections? *Regional Studies*, 47(3), 323-341.
- Schelfaut, H., Bral, L., & Jacques, A. (2012). Stad en platteland. In: L. Bral, M. Vanweddigen, K. Weekers (eds.), *Vlaamse regionale indicatoren 2012* (pp. 303-326). Brussel: Vlaamse overheid.
- Schmitt, H. (2005). The European Parliament Elections of June 2004: Still Second-Order? *West European Politics*, 28(3), 650-679.
- Steen, T., & Toonen, T.A.J. (2010). The Netherlands. In: M.J. Goldsmith & E.C. Page (eds.), *Changing Government Relations in Europe. From localism to intergovernmentalism* (pp. 145-162). Londen: Routledge.
- Steyvers, K., & De Ceuninck, K. (2013). De kracht van verandering of *plus ça change?* De gemeenteraadsverkiezingen van 2012 in het licht van de trends sinds de fusies van 1976. In: H. Reynaert & K. Steyvers (eds.), *De kracht van verankering? De verkiezingen van 14 oktober 2012* (pp. 15-40). Brugge: Vanden Broele.
- Steyvers, K., Reynaert, H., De Ceuninck, K., Valcke, T., & Verhelst, T. (2008). All Politics is Local, Partisan or National? Local Lists in Belgium. In: M. Reiser & S.Holtmann (Eds.), *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries* (pp.169-193). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Van De Looverbosch, M. (2015). *De wissel van de macht. Kroniek van een wetstraatwachter*. Tiel: Lannoo Uitgeverij.
- Van der Eijk, C. Franklin, M.N., & Marsh, M. (1996). What voters teach us about Europe-wide elections: what Europe-wide election teach us about voters. *Electoral Studies*, 149-166.

- Van Ostaaijen, J., Epskamp, M., & Dols M. (2016). *Verbetering op komst. Een verkenning naar een effectieve gemeentelijke inzet van communicatiemiddelen voor de opkomst bij lokale verkiezingen*. Tilburg: Tilburg University.
- Van Roosbroek, S. (2006). Vertrouwen in de overheid. In: S. Van Roosbroek & S. Van de Walle (eds.), *Werken aan de overheid: de mening van de burger* (pp. 87-111). Brugge: Vanden Broele.
- Van Tilburg, M.F.J. (1993). *Lokaal of nationaal? Het lokale karakter van de gemeenteraadsverkiezingen in Nederlandse gemeenten [1974-1990]*. 's-Gravenhage: VNG Uitgeverij.
- Verlet, D., Reynaert, H., & Devos, C. (2005). *Burgers in Vlaamse grootsteden*. Brugge: Vanden Broele.
- Vermeir, J., & Heyndels, B. (2007). Een onderzoek naar de electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname in de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen. *Res Publica*, 49(1), 67-88.
- Wauters, B., Verlet, D., & Ackaert, J. (2012). Giving More Weight to Preferential Votes: Welcome or Superfluous Reform? The Case of the Local Elections in Flanders (Belgium). *Local Government Studies*, 38(1), 91-111.
- Wille, F., & Deschouwer, K. (2007). Het beschermde dorp. Nationale tendensen bij gemeenteraadsverkiezingen. *Res Publica*, 49(1), 67-88.

Appendix. Beschrijvende statistieken

Vlaanderen					
Variabele	Gemiddelde	Minimum	Maximum	Standaardafwijking	Mediaan
Verschilscore	-3,46	-26,74	33,50	7,73	-4,29
Nationale partijgrootte	16,64	4,09	42,76	6,96	15,23
Lokale partijgrootte	21,32	1,48	78,54	13,83	17,31
Δ Aantal nationale partijen	0,54	-4,00	4,00	1,08	1,00
Δ Aantal lokale partijen	0,09	-7,00	4,00	1,23	0,00
Gemeentegrootte	17.730	1.643	325.600	24.136	12800
Nederland					
Variabele	Gemiddelde	Minimum	Maximum	Standaardafwijking	Mediaan
Verschilscore	-0,97	-25,12	20,12	4,34	-0,88
Nationale partijgrootte	15,00	0,80	54,62	10,59	11,81
Lokale partijgrootte	13,29	1,63	51,29	6,80	12,01
Δ Aantal nationale partijen	0,12	-2,00	2,00	0,69	0,00
Δ Aantal lokale partijen	0,44	-3,00	7,00	1,27	0,00
Gemeentegrootte	41.494	918	642.286	66.215	23.172

Noot: N (Vlaanderen) = 774; N (Nederland) = 1614; in Vlaanderen droegen 312 nationale lijsten lokale bestuursverantwoordelijkheid.